

NOU 2019: 3

Nye sjanser – bedre læring

Kjønnforskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsløp

Avgitt til Kunnskapsdepartementet 4. februar 2019

VESTFOLD
fylkeskommune

Ekspertutvalget

Oppnevnt ved kongelig resolusjon 25. august 2017

Camilla Stoltenberg, direktør, Folkehelseinstituttet (leder)

Hanan Mohamed Abdelrahman, høyskolelektor, Høyskolen i Innlandet

Rahman Akhtar Chaudhry, student og tidligere leder, Elevorganisasjonen

Ingrid Fylling, førsteamanuensis, Nord Universitet

Rune Hausstätter, professor, Høyskolen i Innlandet

Mats A. Kirkebirkeland, rådgiver, Tankesmien Civita

Arne Ola Lervåg, professor, Universitetet i Oslo

Katrine Vellesen Løken, professor, Norges Handelshøyskole

Mats Monsen, leder, Fagforbundet Ung

Camilla Trud Nereid, kommunaldirektør, Trondheim kommune

Terje Ogden, forskningsdirektør, Nasjonalt Utviklingscenter for Barn og Unge

VESTFOLD
fylkeskommune

Mandat

KUNNSKAP

- Det overordnede formålet med utvalgets arbeid skal være å bygge et nyansert og balansert kunnskapsgrunnlag om hvorfor kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner oppstår.

TILTAK

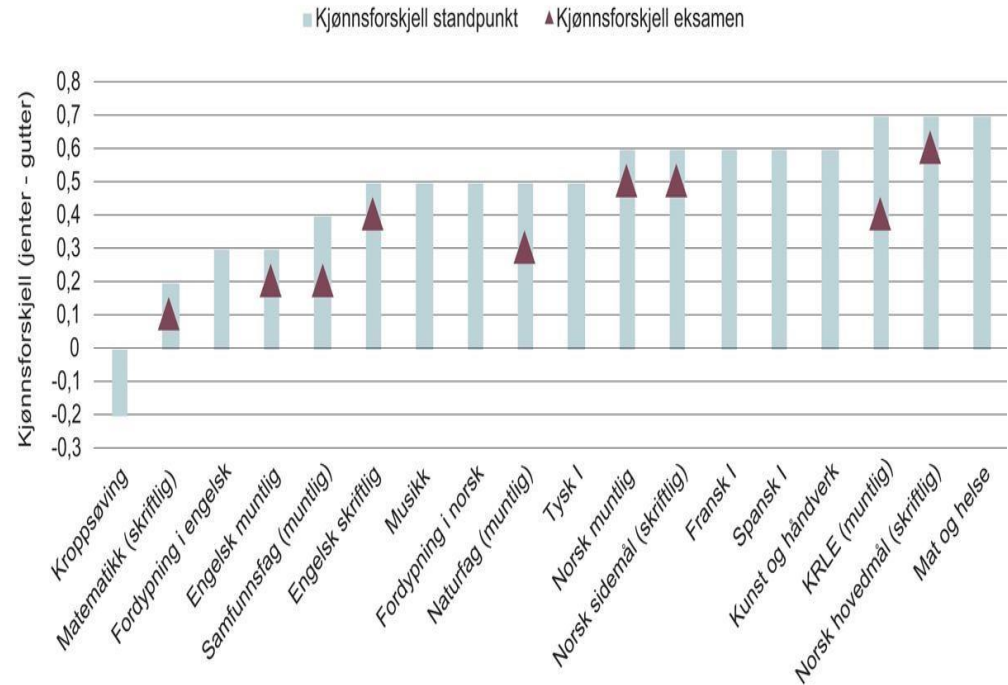
- Utvalgets arbeid skal gi lokale og nasjonale myndigheter et bedre grunnlag for å velge de mest effektive virkemidler og tiltak for å motvirke uheldige kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner.

VESTFOLD
fylkeskommune

Grunnskolepoeng

I gjennomsnitt får jentene mellom 4 og 5 flere grunnskolepoeng enn guttene, og de får bedre standpunkt- og eksamenskarakterer i alle fag med unntak av kroppsøving.

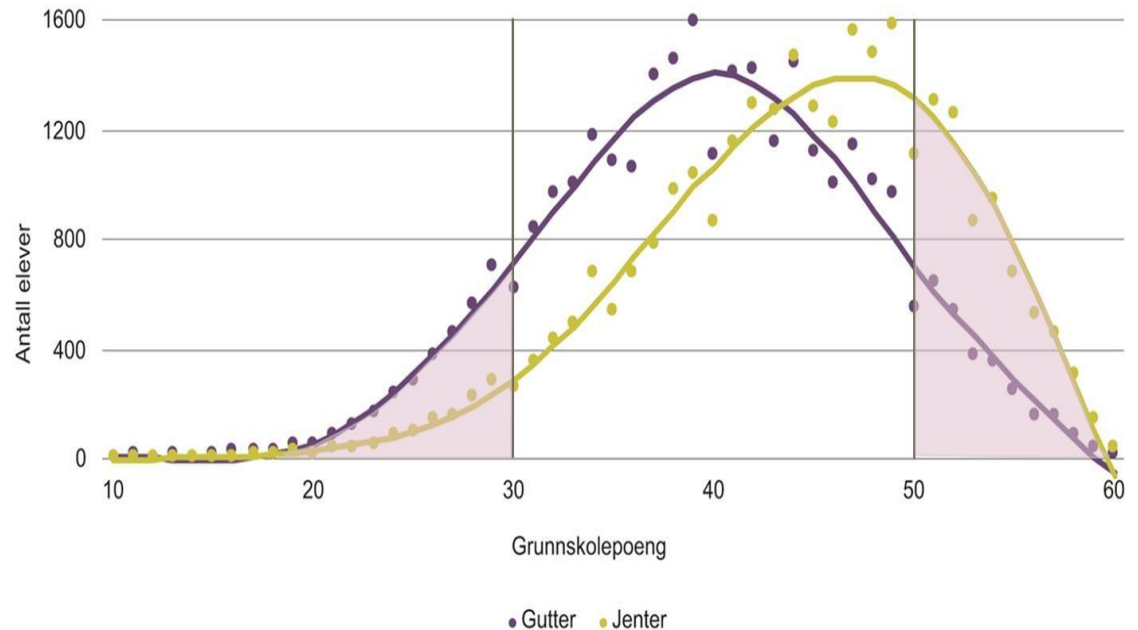

VESTFOLD
fylkeskommune

Betydelige og uheldige kjønnsforskjeller i grunnopplæringen

Kjønnsforskjeller er til stede i hele fordelingen av grunnskolepoeng, men forskjellene i ytterkantene er mest åpenbare.

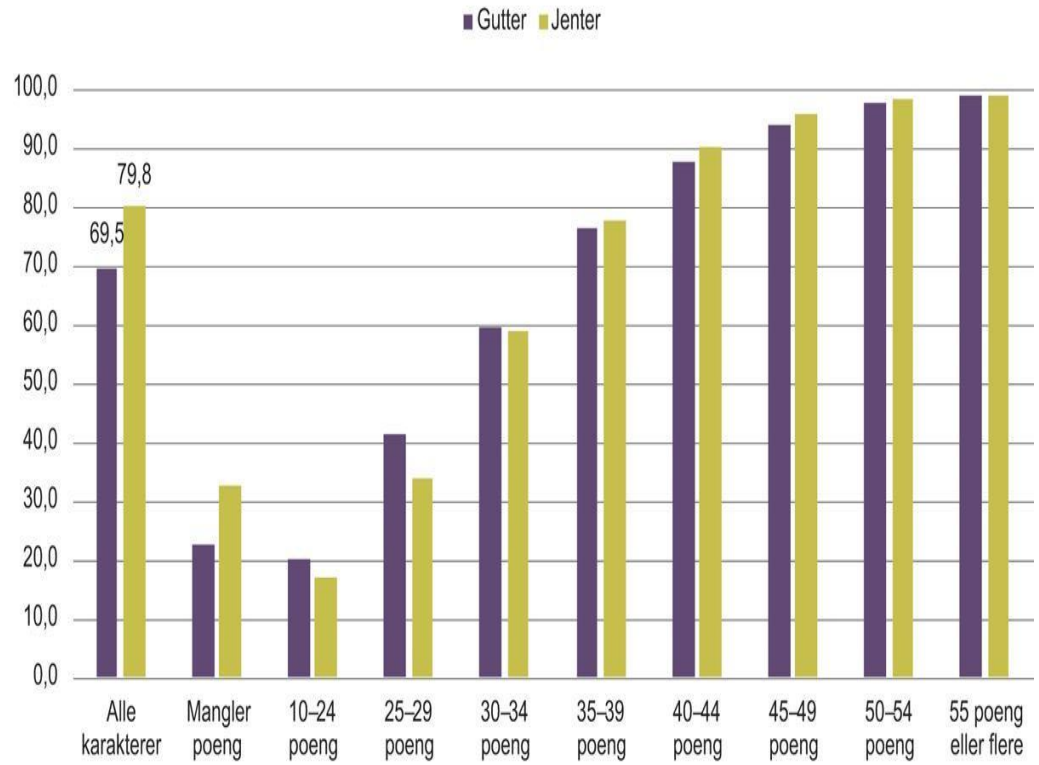

VESTFOLD
fylkeskommune

Sterk sammenheng mellom grunnskolepoeng og fullføring av vgo

- Omtrent 10 prosentpoeng flere jenter enn gutter fullfører videregående opplæring fem år etter påbegynt opplæring.
- Kjønnforskjellen i fullføring av videregående opplæring varierer med foreldrenes utdanningsnivå og innvandringsstatus.

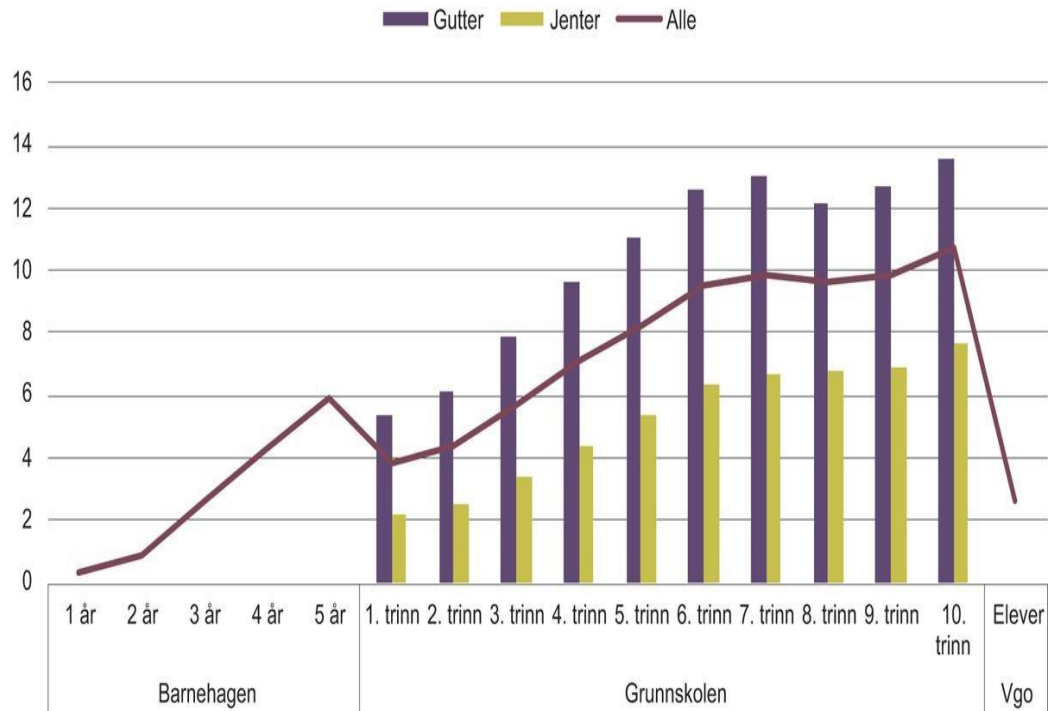

VESTFOLD
fylkeskommune

Spesialundervisning

Det er **betydelige** kjønnsforskjeller i spesialundervisning. Rundt 70 prosent av alle vedtak om spesialundervisning i grunnskolen gjelder gutter.

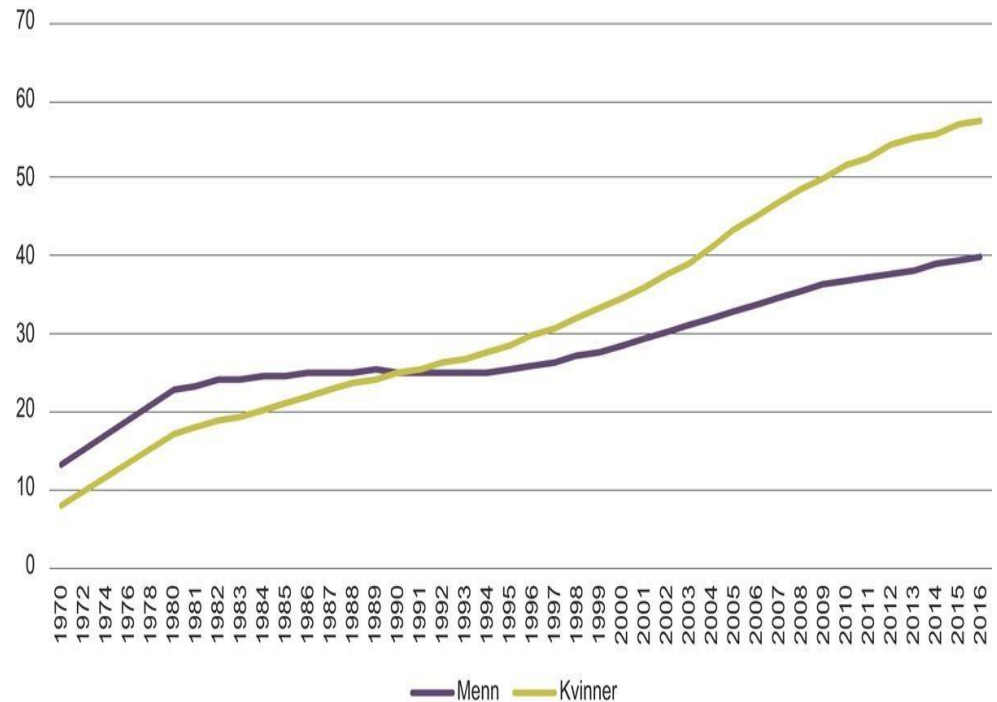

VESTFOLD
fylkeskommune

Andel kvinner og menn i Norge med høyere utdanning. Alder 30-39 år. 1970-2016

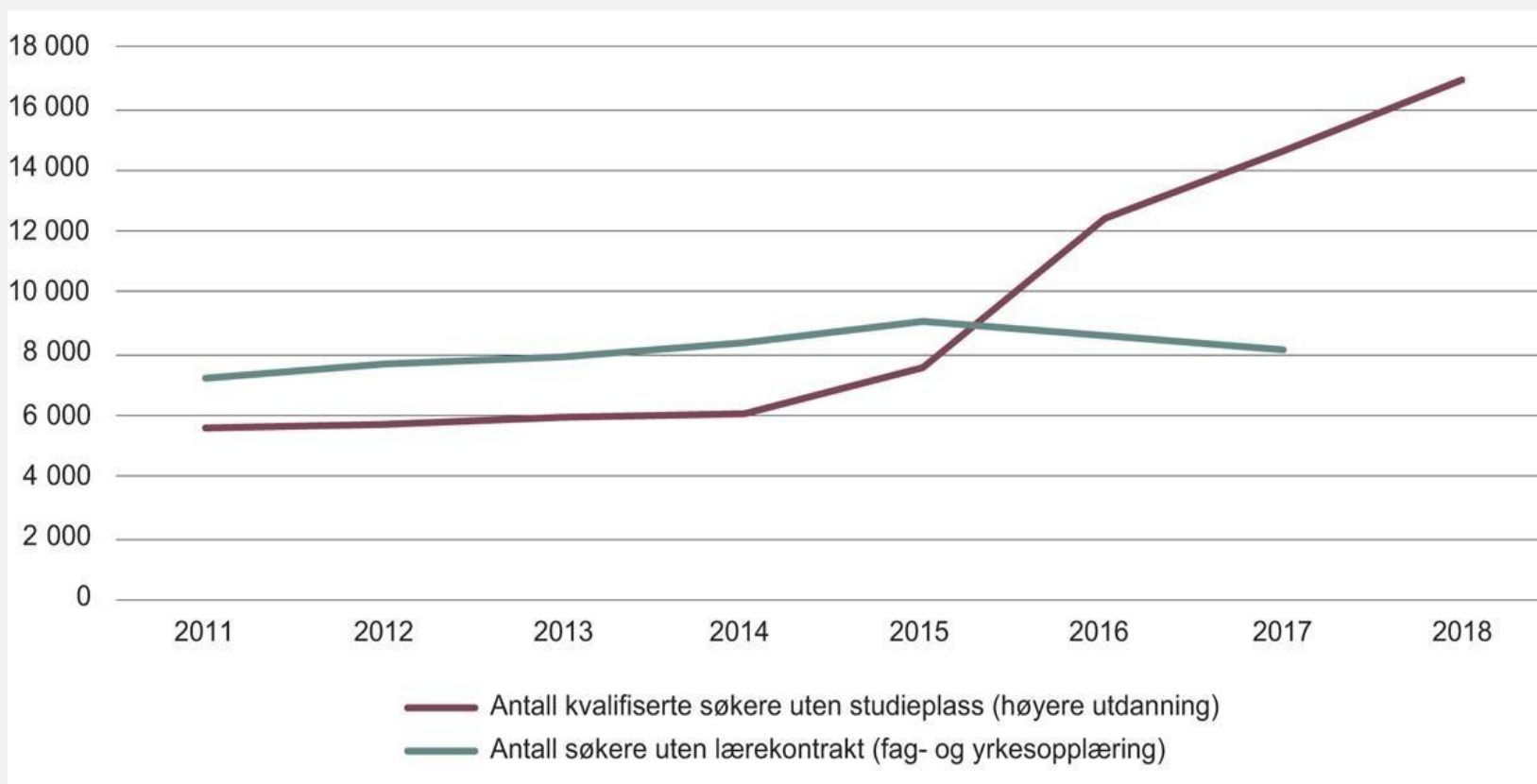
- Det er flere kvinner som fullfører høyere utdanning, ikke minst på studier med høye opptakskrav.
- Kvinner oppnår fortsatt bare rundt **86 prosent** av menns gjennomsnittlige månedslønn for alle aldersgrupper samlet

VESTFOLD
fylkeskommune

Økning i antall søkere som ikke får plass i høyere utdanning

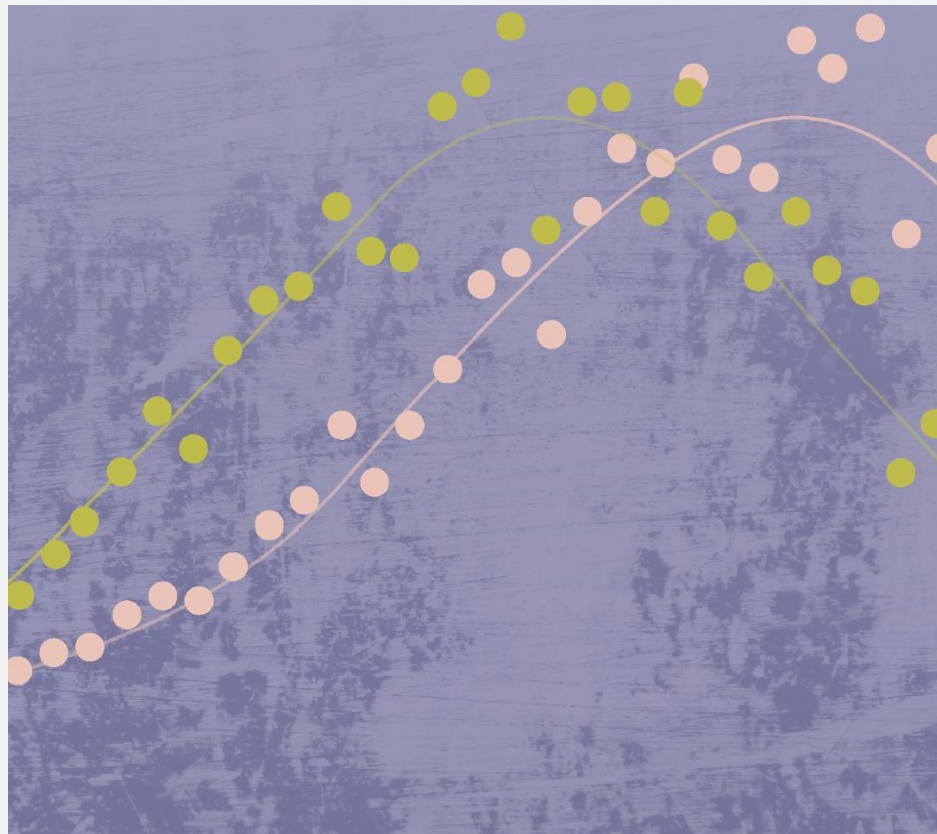
En form for utenforskap

- En stor gruppe menn som trolig er knyttet til utdanningsnivå. Menn har lavere forventet levealder enn kvinner på alle utdanningsnivåer, og levealdersforskjellene mellom menn med lav og høy utdanning er store. Menn med lav utdanning er overrepresentert blant de som ikke lever i parforhold og som ikke får barn

VESTFOLD
fylkeskommune

Noen av utvalgets forslag og tiltak

VESTFOLD
fylkeskommune

Prinsipper

- Tiltakene skal gjøre guttene bedre, de skal ikke gjøre jentene dårligere.
- Tiltakene skal bidra til å redusere sosioøkonomiske forskjeller og i hvert fall ikke øke dem.
- Tiltakene skal omfatte både gutter og jenter, menn og kvinner, og ikke være rettet bare mot ett kjønn.
- Tiltakene skal bidra til inkludering av barn og unge.
- Tiltakene skal være kunnskapsbaserte.
- De skal bygge på forskning og/eller skaffe ny kunnskap gjennom systematisk utprøving og annen forskning som kan gi svar på om tiltaket virker, er forsvarlig og kostnadseffektivt.

Tidlig og tilpasset innsats

- Gratis førskole for alle femåringer.
- Fleksibel skolestart:
 - Videreføre dagens ordning for skolestart (knapt flertall i utvalget 6/11).
 - Utrede fleksibel skolestart videre (knapt mindretall i utvalget 5/11).
- Heldagsskole for alle elever på 1. - 4. trinn.

Faget utdanningsvalg

- Vil erstatte faget utdanningsvalg på ungdomstrinnet med faget **utdanningsvalg og livsmestring**. Det nye faget skal inneholde kompetansemål om livsmestring og psykisk helse for hele ungdomstrinnet, mens området utdanning og yrker i læreplanen legges kun til **10. trinn**.
- Utrede nærmere hvordan yrkesgrupper utenfor grunnskolen kan undervise i faget utdanningsvalg og livsmestring.
- Lærere som skal undervise i faget bør tilbys kompetanseutvikling.

Tilby minst 5 valgfag

- Innføre krav om at skolene må tilby minst fem valgfag, utrede hvordan yrkesgrupper utenfor grunnskolen med relevant kompetanse kan undervise i enkelte av valgfagene.
- Systematisk prøve ut ulike modeller for å øke timetallet i valgfag på ungdomstrinnet for å evaluere effektene av valgfag på elevenes skolemotivasjon, karakterer i valgfag og andre undervisningsfag, og sannsynligheten for å fullføre videregående opplæring.

Vurderingspraksis

- Kartlegge og evaluere hvordan regelverket for og læreres praksis av underveisvurdering på ungdomstrinnet påvirker gutter og jenters skolemotivasjon, arbeidsinnsats og skoleprestasjoner.

VESTFOLD
fylkeskommune

Poengberegning

- Innføre poengberegning av standpunkt- og eksamenskarakterer på vitnemålet fra grunnskolen og videregående opplæring etter **fagenes timetall**.

VESTFOLD
fylkeskommune

Det utforskende skoleåret

- Utvikle og effektevaluere tilbud om et utforskende skoleår etter grunnskolen.

Inntak til videregående opplæring

- Utrede ulike modeller for inntak til videregående opplæring basert på **karakterprogresjon**.
- Endre reglene for særskilt opptak slik at elever kan tas opp på en kombinasjon av **egnethet** og grunnskolepoeng. Egnethet kan telle maksimalt 50 prosent.
- Åpne for at flere utdanningsprogrammer har anledning til opptak basert på en kombinasjon av **grunnskolepoeng** og **enkeltkarakterer** eller **opptaksprøve** og **intervju**.

VESTFOLD
fylkeskommune

Ekstrapoeng

- Fylkeskommuner kan gi inntil to ekstrapoeng til det underrepresenterte kjønnnet på utdanningsprogrammer og skoler der kjønnsfordelingen er skjevere enn 80/20.

Karaktergrenser

- Utrede en nedre karaktergrense for opptak til studiespesialisering, for eksempel på **35 grunnskolepoeng**.
- Utvalget mener også at elever med færre enn **30 grunnskolepoeng** og som ønsker å begynne på yrkesfaglige utdanningsprogrammer, bør anbefales **lære kandidatordningen**.

Lovfeste rett til lære plass

- Innføre lovfestet rett til lære plass for alle elever som fullfører Vg2 yrkesfag
- Øke den statlige satsen for lærlingtilskuddet og gi fylkeskommunene rett til å fordele lærlingtilskuddet fritt mellom bransjer.
- Senke aldersgrensen for prøvetid for lærlinger fra 21 til 18 år.

Lærekandidater

- Gi kommunene plikt til å vurdere om elever i ungdomsskolen som sannsynlig ikke vil oppnå 30 grunnskolepoeng, bør tilbys lærekandidatordningen, og eventuelt gi eleven og fylkeskommunen råd i opptaket til videregående opplæring.
- Oppfordre partene i arbeidslivet til å innføre yrkestittel for lærekandidater.
- Innføre rett til videreutdanning til fagbrev for lærekandidater, uten tidsbegrensning.
- Definere fullført grunnkompetanse som fullført videregående opplæring i offentlig statistikk.

Bedre overgangsordninger etter vgs

- Utrede et **universitets- og høyskoleforberedende tilbud** der elever kan ta opp fag som ikke er bestått, bygge ut vitnemålet til spesiell studiekompetanse, forbedre karakterer eller ta universitetsforberedende fag.
- Utrede mulighetene for etter- og videreutdanning og dokumentasjon av opparbeidet praktisk kunnskap i yrkesfagene, og på sikt innføre muligheter for å oppnå fag- og svennebrev på flere nivåer og med fagspesialisering.

Bedre overgangsordninger etter vgs forts.

- Utrede og utvikle tilbud om forenklede overganger mellom yrkesfaglige løp og høyere utdanning, slik som Y-veien og utdanningsløp som kombinerer fagskoleutdanning og høyere utdanning
- Oppheve aldersgrensen på 25 år for opptak til høyere utdanning etter realkompetanse.

Øke kjønnsbalansen i opptaket til høyere utdanning

- Utrede konsekvenser av spesielle opptakskrav og andre særlige opptakskriterier for kjønnsforskjeller i høyere utdanning.
- Utrede en ordning for å nedskrive studielån for studieprogrammer der andel søkere med et kjønn utgjør under 20 prosent.

VESTFOLD
fylkeskommune

Karriereveiledning

- Innføre en lovfestet plikt for fylkeskommunene til å tilby karriereveiledning for alle, både i og utenfor skolen.
- Innføre kompetansekrav i karriereveiledning for rådgivere.
- Utvikle et digitalt verktøy for fylkeskommunene som samler informasjon, og gjør kunnskap om sammenhenger mellom skolerresultater, fravær, utdanningsvalg og videre yrkesliv tilgjengelig for rådgivere.